

Landstingets 1. og 2. behandling af Lovforslag til at modarbejde den veneriske Smittes Udbredelse

1. behandling den 10. oktober 1873

Spalte 33

Kammerherre C. von Jessen, borgmester i Horsens

(...) Der er et andet Punkt, jeg maatte ønske forandret i Lovforslaget, idet jeg anser det for nødvendigt at opretholde den Ret, som Politiet, hvad enten det nu er med et fuldkommen retligt Grundlag eller ikke, har havt tidligere til at lade de Fruentimmer, der kunne komme ind under Benævnelsen løsagtige Fruentimmer, naar deres Forhold dertil giver Anledning, strax underkastes et Lægesyn. Det gaar ikke paa nogen Maade an at fordre, at en Advarsel skal gaa forud for dette Lægesyn. Dette maa allerførst finde Sted, thi det er, som det med fuldstændig Grund er udtalt i Motiverne, det Væsentlige at forebygge, at Sygdommen, om den findes, ikke udbredes, og kun det mindre Vigtige at faae Vedkommende Straffet.

Et tredje Hovedpunkt, som jeg vil tillade mig at nævne, som meget betænkeligt, er den saakaldte tvungne Indskrivning. Jeg anser dette for at være en større Krænkelse af Individets Selvbestemmelse end selv i disse Forhold forsvarligt. – Man bør næppe tvinge et Fruentimmer til at gjøre det store og for hele Livet afgjørende Skridt fra være omløbende til at være fast – jeg veed ikke ret, hvilke Udtryk jeg skal bruge, da jeg nødig vil bruge Udtryk, der kunde saare noget Øre. Jeg antager imidlertid, at min Mening vil blive forstaaet, selv om Udtrykkene ikke ere heldig valgte. Jeg gjentager, at dette Punkt i Lovforslaget vil jeg vanskelig kunde gaae ind paa. (...)

Spalte 35-36

Justitsministeren

(...) Der syntes det ærede Medlem at være bleven særdeles nænsom over Individernes Frihed; men det forekommer mig, at naar man stiller sig paa Individernes Standpunkt, turde der vel være Opfordring og nok saa stor Opfordring til at være nænsom ligeoverfor Individerne paa et noget tidligere Standpunkt end det, hvorpaa de befinde sig, naar der bliver Spørgsmaal om denne Tvangsindskrivning, thi, hvor det navnlig gjælder om at værne Individerne imod mulig Overgreb, Vilkaarlighed og Misbrug, for ikke at bruge stærkere Udtryk, være sig fra det stedlige Politis eller fra den øverste Myndigheds Side, det er netop, hvor Offentligheden første Gang træder op ligeoverfor det Individ, hvorom der er Tale. Naar dette Individ er kommet længere frem paa den Bane, hvorom der her er Spørgsmaal, forekommer det mig, at Hensynet til Individet bestandig maa tabe mere og mere af sin Vægt. (...)

2. behandling den 9. januar 1874

Spalte 348

Byfoged Oxenbøll af Stubbekjøbing, ordfører for det nedsatte udvalg

(...) Man skal jo dele lige mellem det Krav, Samfundet har paa at bliver beskyttet imod den Udbredelse af Smitte, der kan komme frem gennem slige Fruentimmer, og det Krav paa Uantastelighed og personlig Frihed, som slige Kvinder have. Spørgsmaalet er blot: hvor langt kan man gaa? Mindretallet af Udvalget har nu ikke troet at kunne blive staaende ved Flertallets Forslag. Vi mene, at naar en Kvindes Opførsel har været saaledes, at der efter foregaaende Undersøgelser fremkommer en bestemt Mistanke mod hende – jeg skal ikke nærmere gaa ind paa de mange

Maader, hvorpaa dette kan dokumenteres, men der skal jo foreligge saa meget, at der ikke er rimelig Formodning for, at der tages fejl –, om at hun hengiver sig til løsagtigt Levnet, vel at mærke for Penge – thi det er et Punkt, der jo har en væsentlig Betydning, at der skal søges Erhverv ved dette Levnet –, saa mene vi, at naar man overveier alt, hvad der maa være fremkommet mod en saadan Kvinde, og tager i Betænkning den Fare, der er ved fremdeles at lade hende gaa løs, bør der ikke betages Politiet den Ret, som det hidtil gennem en Række af Aar praktisk har udøvet, til gennem en Undersøgelse at komme til Vished om, hvorvidt en saadan Kvinde er smittet eller ikke. Der er jo ikke Tvivl om, at Straffebestemmelserne i nærværende Lovforslag ere det Underordnede, og at det, der er Hovedsagen i hele denne Materie, er Visitationsretten,¹ og det vil vistnok vise sig som en meget følelig Ulempe, saafremt man paa Grund af et i Øvrigt selvfølgelig meget rigtigt og human Hensyn skulde afvige fra en Fremgangsmaade, som hidtil, uden at man kan sige, at der nogensinde har været klaget derover, er fulgt i en Række Aar. (...)

Spalte 349

(...) Efter min Mening ligger det Ærekrænkende ingeniende i, at det paalægges hende at lade sig undersøge af Politilægen eller at gaa hjem og skaffe en Lægeattest for, at hun ikke feiler Noget. Nei, det Ærekrænkende forekommer mig i højeste Grad at ligge deri, at hun kaldes op for Politiet og sigtes for et utugtigt Levnet og gives en Advarsel i saa Henseende. Det Ærekrænkende ligger i den Undersøgelse, som gaar forud for at dokumentere hendes Færd, og som skulde berettiggø Politiet til at give en Advarsel. Det forekommer mig, at kan man gjøøe dette uden at krænke hende, saa er det Andet blot en Bisag. (...)

(...) Vi maa jo erindre, at efter vor nuværende Procesmaade have vi i Reglen kun to Maader at bevise en Ting paa, enten ved egen Tilstaaelse eller ved to Vidner, og disse to Ting ere i disse Forhold meget vanskelige at tilveiebringe. Jeg har navnlig høørt af Folk her i Kjøbenhavn, som have med denne Sag at gjøøe, at de paagjældende Kvinder meget godt kjende den Forskjel, der her er tilstede. De vide godt, at de maaske nok kunne blive nødsagede til at indrømme det paagjældende Forhold, men saa sige de: Vi have ikke faaet Penge, og saalænge som man ikke kan overbevise dem derom, kunne de ikke dømmes. Følgen bliver altsaa den, at en saadan Kvinde, som har faaet en Advarsel, og som fortsætter sit urigtige Levnet, maaske kan gaa aarevis omkring, uden at det bliver muligt for Politiet at tilveiebringe et Bevis mod hende, og altsaa uden at hun kan dømmes, og saa længe er Samfundet altsaa udsat for alle de Farer, som kunne følge af, at en saadan Kvinde gaar løs omkring. (...)

Spalte 350

(...) Jeg tror, at Genen for slige stakkels Fruentimmer vil være meget større, dersom vi betage Politiet den af os foreslaaede Visitationsret. Skjøndt en saadan Undersøgelse for Kvinder, der have den mindste Gnist af Blufærdighedsføøelse tilbage, maa være meget saarende, saa tror jeg dog virkelig ikke, at man gjøøer dem noget Gode ved at skyde Visitationsretten for langt tilbage. Endelig vil jeg gjøøe opmærksom paa een Ting, som ogsaa gaar i samme Retning, og det er, at saaledes som Forholdene nu ere her i Kjøbenhavn, og vistnok de fleste Steder, arresterer man ikke en Kvinde, naar hun kommer saa vidt, at hun sættes under Tiltale for at søøge Erhverv ved Utugt; men kan man ikke visiterer en saadan Kvinde, føørend efterat endelig Dom er falden, saa vil Følgen meget let blive, at Arrest vil blive et hyppigt anvendt Middel, blot for at forskaane Omverdenen for de følger, som hendes frie Gang kan have; men jeg tror ikke, at man gjøøer den Vedkommende noget Godt derved. (...)

---

¹ lade kvinden lægeundersøøge

*Spalte 354***Justitsministeren**

(...) Den ærede Ordfører mente, at der ved Bestemmelsen i Lovforslaget blev gjort et Tilbageskridt, han udtrykte sig, saavidt jeg mindes, endogsaa gjentagende i den Retning, at ved Lovforslaget vil Politiet i dette Punkt blive betaget den Ret [*lægeundersøgelsen*], som det faktisk har været i Besiddelse af i lang Tid, gennem en lang Praxis. Jeg maa i den Anledning tillade mig at minde om, hvad jeg en Gang tidligere har udtalt, at jeg ikke kan erkjende, at Politiet har den Ret, som man saaledes søger at hævde det, og det hjælper naturligvis ikke, at det gjøres gjældende, at en vis Myndighed faktisk har været udøvet i længere Tid, end ikke, at man føier til: ”uden at der har været ført Klage.” Denne Klage vil nemlig kunne komme, og Politiet vilde være daarlig tjent med, at man bibragte det den Forestilling, at Lovforslaget tilsigter at betage det den Ret, som det har havt, og at det altsaa, forsaavidt den Bestemmelse i Lovforslaget ikke blev vedtagen, fremdeles kunde udøve en saadan Ret; en Følge deraf kunde blive at Politiet, naar der reistes en Klage, kunde faae at vide, at det havde overtraadt sin Myndighed.

Hvad der har kunnet gaa under andre Forhold, vil naturligvis ikke kunne gaa i Fremtiden, naar Opmærksomheden engang er bleven henledet på dette Forhold, og det er naturligt, at hele denne Behandling, som dette Spørgsmaal har været undergivet, har ført til at lade det fremtræde for Justitsministeren som en Nødvendighed nu at give bestemte Regler paa et Omraade, hvor man hidtil har handlet efter en mere eller mindre vilkaarlig Praxis. Den ærede Ordfører mente, at Hovedtingen i disse Forhold, det, som skulde være det egentlig Krænkende, var Advarselen; naar den var given, var Undersøgelsen – som han til min Forundring udtrykte sig – en Bisag. Det er Noget, hvorom det er vanskeligt at disputere, men mig forekommer det, at der er en overordentlig stor Forskjel. Advarselen er ganske vist en Krænkelse, men der har efter min Opfattelse ingenlunde den Karakter og er virkelig ikke saa nærgaaende mod hele Personen som den Undersøgelse, hvorom her er Tale; (...)

*Spalte 359***Kammerherre C. von Jessen, borgmester i Horsens**

(...) Jeg maa tilstaa, at efter den højtærede Justitsministers Foredrag maatte man som Politimester være meget ængstelig for at tage fat paa de Kvinder, med hvilke dette Lovforslag beskæftiger sig. Men jeg har desværre i min Embedspraxis meget ofte maattet skride ind imod saadanne Fruentimmer, ofte med Strengthed, og dog har jeg den faste Overbevisning, at der ikke derved er krænket nogen hellig Følelse hos dem ved de Foranstaltninger, der ere trufne mod dem – de helligste Følelser, tror jeg, kan man ganske lade ude af Betragtning.

Naar Kontrol og Undersøgelse er bleven bragt i Anvendelse, har det sandelig været mod Personer, som ikke have stort Krav paa Individets og den borgerlige Frihed, og der har i det Hele her i Landet – det ville vistnok Justitsministeriets lige saa vel som Domstolenes Annaler kunne udvise – ikke været nogen som helst Tilbøjelighed til at træde op mod uskyldige eller blot tilnærmelsesvis uskyldige Fruentimmer med saadanne Foranstaltninger, og det har kun været i meget paatrængende Tilfælde, eller efter skete Anmeldelser og Klager, at saadanne Personer ere komne i Politiets Hænder. De ere da blevne advarede, undersøgte, i fornødent Fald Kurerede, men saare sjældent straffede. Og det er jo dog i det Hele naturligst og rigtigst, at der træffes kraftige præventive Foranstaltninger mod det Onde, som Lovforslaget omhandler, hvorimod Straffen for at drive Utugt som Erhverv meget godt kan falde bort. Dette er nu sket i andre Lande, saaledes under 1ste Oktober 1868 i Sachsen, og jeg har set, at dette ogsaa er anbefalet i en meget interessant og udførlig

Afhandling af Dr. Kulberg, som udgaves i forrige Aar, og som er prisbelønnet af den svenske Regering. Hans Forslag til denne Sags Ordning vil formentligt blive lagt til Grund for den Reform, der forestaar i Sverig. Man har nemlig baade der og i Sachsen, i hvilket sidste Land en lignende Straffebestemmelse hidtil var Gjældende, som den, der er indført i vor Straffelovs § 180, anset det rettest at lade Straffen falde bort, dels fordi det fra et rent Juridisk Standpunkt er tvivlsomt, hvor vidt denne Kvindens Disposition over sit Legeme kan kaldes en Forbrydelse, og dels fordi det i alt Fald er givet, at denne Forbrydelse ikke kan begaas uden af To i Forening, af hvilke dog kun den Ene straffes, medens den anden Part er straffri, skjøndt han, naar de moralske Grunde undersøges, hyppigt er den mest skyldige.

At denne Straffebestemmelse bestaar har ogsaa den mislige Side, at der stilles Politiet den Opgave at forfølge en Forbrydelse, som det selv tillader maa begaas, og at der blandt dem, der overtræde den samme Lov, haves en Klasse, der straffes, og en, der er straffri; dette forekommer mig ikke videre hensigtsmæssigt.

Spalte 360

Men hvor meget har saa denne Straffebestemmelse i det Hele hjulpet til at formindske det Onde, der skal bekæmpes? Sandelig meget lidet; det har altid viist sig, at jo strengere Straffebestemmelserne ere, og jo mere og haardere de ulykkelige Væsener, der hengive sig til denne Næringsvei, forfølges, desto større bliver deres Opfindsomhed til at lade dette Levnet træde i Skjul, saa at der ikke kan raades Bod derpaa. Man har saaledes i Wien, Berlin og andre Steder prøvet paa at forfølge dem med den største Strengthed, men man er bleven nødsaget til at taale dette Forhold, erkjendende, at Staten staar magtesløst over for det med sine Straffe. Det er kun præventive Forholdsregler, der kunne raade Bod paa det Onde, der skal bekæmpes.

Jeg vil anse det for at være aldeles utilbørligt, om man vil lade et Fruentimmer, som man har indkaldet for at give en Advarsel, slippe løs uden Undersøgelse, men med Formodning om, at hun bærer paa den omhandlende Sygdom og fortsætter sit Levnet. Det er desuden slet ikke Visitationen, der er det Krænkede – i den Henseende maa jeg aldeles henholde mig til, hvad den ærede Ordfører har sagt – nei, det er Indkaldelsen paa Politikammeret og den derved aabenbarede Mistanke, der er krænkende og navnlig her i Kjøbenhavn, hvor de mistænkte Fruentimmer, naar de indkaldes, mødes i en stor Sal, hvor mange Mennesker ere tilstede og hvor baade indskrevne Fruentimmer og tillige Forbrydere ofte samtidigt opholde sig, saa at de maa vente mellem disse, indtil de komme for Protokollen. Det er dette Ophold, der føles saa krænkende, navnlig for de bedre af disse Fruentimmer.

Men i Reglen vil intet Fruentimmer, der bliver kaldt for Politiet for at faae en Advarsel, modsætte sig, at der bliver foretaget en Visitation, undtagen i det Tilfælde, at hun feiler Noget. De, der ikke feile Noget, ville sjældent modsætte sig, de ville tværtimod forlange Visitationen for at godtgjøre, at det er med Urette, at Politiet har indkaldt dem. Men nu er den foreslaaende Bestemmelse nødvendig, thi det er jo nu tilkjendegivet, at de Politimestre som ville foretage Noget imod det mistænkte Fruentimmer uden at have Lovens Bogstav for sig, kunne vente forskellige Ubehageligheder af Justitsministeren. Imidlertid trøster jeg mig dog med, at der vel vil findes Midler, hvorved Handlingen kan forsvares, naar den i det Hele har været rigtig fornuftig, og i de allerfleste Tilfælde vil der jo ej heller ikke – det ser jo den højtærede Justitsminister meget vel – møde nogen Vanskelighed ved at faae den vedkommende Kvindes Samtykke til at krænke hendes helligste Følelser. (...)

Spalte 362

(...) Sagen er den, at jeg regner disse Fruentimmer, som komme ind under denne Lovs Bestemmelser, for meget ofte at være saadanne, der have syndet af Letsindighed og en vis Tøjlesløshed uden derfor egentligt at være depraverede. Men derimod er det vist, at sættes et saadan Fruentimmer ind i et offentligt Hus, er hun redningsløst fortabt. Hun kommer i Forhold, under hvilke hun i Ordets egentlige Betydning bliver fuldstændig Slave; hun kan ikke selv bestemme, hvem hun vil modtage, hendes frie Valgret paa dette Gebet ophører, og hun er i den Grad i Hænderne paa et andet Menneske, neppe af den bedste Slags, og underkastet dettes Tugt og Raadighed, at det forekommer mig, at det i vort Samfund næsten er forfærdeligt, at Saadant kan tilstedes, og Spørgsmaalet er om det er nødvendigt. (...) Endelig maa jeg tilføje, at man, saa meget som muligt, bør sørge for at have et meget begrændset Antal offentlige Huse og derimod saa vidt muligt indrømme, at disse Fruentimmer bor hver for sig, af den Grund, at Sygdommen fremtræder i langt stærkere Forhold, hvad der ligger i Sagens Natur, hos de Fruentimmer, der bo i offentlige Huse, end hos dem, der bo isoleret², og endelig, fordi de isolerede Piger ere den største Hindring imod den hemmelige Prostitution, idet det er dem, fra hvem Oplysningerne i de allerfleste Tilfælde komme om de Personer, der hengive sig til den hemmelige Prostitution. Der er Ingen, som i den Grad tjener Politiet med Oplysninger, som disse isoleret boende indskrevne Piger. (...)

*Spalte 366***Kaptajn, farver O. C. Sonne fra Nexø**

Jeg maa tilstaa, at jeg var fuldkommen ubekjendt med, hvor store Farer den omhandlede Sygdom kunde foranledige, førend jeg blev bekjendt dermed gennem Motiverne til Lovforslaget; men efter at det saaledes er godtgjort, at denne Sygdom kan ødelægge et Menneskes hele Livslykke, idet den kan borttage Helbredden paa en saadan Maade, at Vedkommende omtrent bliver inkurabel³, efter at det er oplyst, at denne Sygdom kan snige sig om og forplante sig til Personer, der ere fuldstændig uskyldige, ja, at hele Familier kunne blive smittede af en saadan Sygdom paa en ganske uskyldig Maade, og efter at det er godtgjort, at denne Sygdom virkelig udbreder sig mere og mere i alle Samfundsklasser og paa alle Steder i Landet, forekommer det mig at være fuldt beføiet, at der gives en Lov, som søger at indskrænke denne forfærdelige Sygdom, og det synes mig, at det enkelte Individets Ret maa staa ganske tilbage, naar Samfundet trues med en saadan Fare som den, der er forbunden med denne Sygdom. (...)

Spalte 368

(...) Det forekommer mig, at under den Fare, Samfundet udsættes for ved den omhandlede Sygdom, skal man ikke være saa øm overfor disse Fruentimmer, thi hvad er det for Fruentimmer, der er Tale om? Det er dem, der have paadraget sig en bestemt Mistanke for at søge Erhverv ved Utugt, altsaa en Mistanke, som grunder sig paa faktiske Forhold, ikke en løst henkastet Mistanke. Overfor den Slags Fruentimmer skal man, navnlig naar Samfundet kan udsættes for en saa rædsom Sygdom, ikke være saa øm, at man skulde forhindre en Undersøgelse. (...)

*Spalte 370***Byfoged Oxenbøll af Stubbekjøbing, ordfører for det nedsatte udvalg**

(...) Det vilde jo være meget vanskeligt og vilde efter min Mening være et altfor stort Indgreb i den saa meget omtalte personlige Frihed, naar der skulde gives det Offentlige Myndighed til at

² en ioleret kvinder er en prostitueret, der er indskrevet som offentligt fruentimmer, men som har sin egen lejlighed. Overholdt hun ikke politiregulatoriets bestemmelser kunne politiet kræve, at hun skulle bo i et af de såkaldt offentlige huse, dvs. på bordel.

³ uhelbredelig

undersøge Personer, der vare mistænkte for at være smittede; thi naar de Paagjældende ikke komme i Kollision med det Offentlige derved, at de drive Utugt som en Forretning, saa tror jeg, at det vilde være voveligt at komme ind paa Spørgsmaalet om Undersøgelse. Man vilde vist kunne komme altfor vidt, og derfor har jo ogsaa Lovforslaget udelukkende holdt sig til dem, der søge Erhverv ved Utugt; Kvinder, som drive Utugt af andre Grunde, kunne lige saa lidt komme ind under Polititilsyn, selv om man har dem nok saa meget mistænkte for at være smittede, som Mandfolk. I øvrigt skal jeg tillade mig at henvise til de Bemærkninger, som findes i selve Lovforslaget om Grunden, hvorfor man ikke har troet at kunne gaa ind paa Visitation af det mandlige Kjøen.⁴ (....)

Spalte 372-373

Justitsministeren

(....) Det ligger ogsaa nær at erkjende, at der ikke er saa ganske lidt Forskjel imellem Mænd og Kvinder i disse Forhold. Jeg tror at turde sige, at jeg hører til dem, som ved enhver Leilighed søger at hævde Kvindens Ligeberettigelse med Manden, og jeg har ogsaa før i denne Sal havt Leilighed til paa en Maade at optræde som Kvindernes Ridder; men det forekommer mig, at der her er ganske særegne Forhold tilstede, som gjøre, at der i Samfundets Interesse kunde være nogen større Opfordring til særlig at rette Opmærksomheden paa Kvinderne end paa Mændene. Jeg tror ikke, det vil være nødvendigt nærmere at gaa ind paa dette Forhold. Der er jo nemlig her ikke specielt Tale om Kvinder i Almindelighed, men væsentligst om en særegen Klasse af Kvinder, der som sagt vistnok kunde give Anledning til at frygte for, at de ville være mere farlige for Samfundet end Mænd i Almindelighed. (....)

Rigsdagstidende 1873-74, Landstingets forhandlinger

---

⁴ se spalte 1116 i Bemærkninger til lovforslag